

УДК 373.3

ВИКОРИСТАННЯ АСОЦІАТИВНОГО МЕТОДУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Долгору́к О. П., Білоусова Н. В.

У статті розглядається інноваційний метод навчання – асоціативний метод. Автори пропонують використовувати асоціативний метод на уроках у початковій школі для розвитку мислення учнів, виникнення інтересу до предмета, кращого процесу запам'ятовування нового матеріалу, розвитку уваги, уваги. Також в статті характеризуються прийоми: прийом довільних асоціацій, прийом "асоціативний кущ", "біг асоціацій", асоціативний ряд подібностей. Наведено приклади використання асоціативного методу на уроках у початковій школі.

Ключові слова: початкова школа, асоціативний метод, прийом довільних асоціацій, прийом "асоціативний кущ", прийом "біг асоціацій", асоціативний ряд подібностей.

В статье рассматривается инновационный метод обучения – ассоциативный метод. Авторы предлагают использовать ассоциативный метод на уроках в начальной школе для развития мышления учащихся, возникновения интереса к предмету, лучшего запоминания нового материала, развития внимания, воображения. Также в статье характеризуются приемы: прием произвольных ассоциаций, прием "ассоциативный куст", "бег ассоциаций", ассоциативный ряд сходств. Приведены примеры использования ассоциативного метода на уроках в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, ассоциативный метод, прием произвольных ассоциаций, прием "ассоциативный куст", прием "бег ассоциаций", ассоциативный ряд сходств.

The article considers the importance of cognitive interest formation among junior pupils in Natural Science by means of non-standard lessons. The definition of "cognitive interest" is given, it refers to ways of developing cognitive interests. The emphasis is placed on the pedagogical conditions of the development of cognitive interests precisely in Natural Science: the use of different types of activities at lessons, the use of non-standard forms of organization of training for junior pupils, the creation of a supportive learning environment for the development of cognitive interest, etc. The authors examine the various types of non-standard lessons that a teacher uses in elementary school during the study of children in the natural sciences: verse (rhymed) lessons; integrated (interdisciplinary) lessons; lessons-discussions (lesson-dialogue, lesson-discussion, lesson-session, lesson-round table, lesson-workshop, lesson-seminar, lesson-court, lesson-telecast); study lessons (lesson-acquaintance, tutorial-panorama of ideas, lesson-search, self-learning lesson, lesson "What? Where?", lesson-reports (lesson-auction, lesson-lesson, lesson-defense, interview lesson) u, exam lesson, erudite lesson, lesson-composition, concert lesson); lessons-competition (lesson-quiz, lesson-KVK, lesson-contest, lesson-brain attack, lesson-tour); lessons-mandrivki (lesson-excursion, lesson-marathon, lesson-road); lessons-southern sketches.

Key words: cognitive interest, junior school age, non-standard lessons.

Інноваційні процеси в освітній галузі є невід'ємною ознакою сучасного освітнього процесу, однією з об'єктивних умов перетворення України на демократично-правову й розвинену державу. Незважаючи на економічну, соціокультурну та політичну нестабільність українського суспільства, в системі освіти відбуваються суттєві зміни переходу від традиційної до інноваційної школи.

Проблеми педагогічної інноватики висвітлені в працях Дж. Бассета, Д. Гамільтона, Н. Гросса, В. Загвязинського, Ю. Конаржевського, В. Лазарева, В. Сластьоніна, А. Хаберман, О. Хомерікі, Н. Юсуфбекова та ін.

Використання ж асоціативного методу на уроках у початковій школі, на нашу думку, висвітлено не досить широко. Тому метою нашої статті є розкрити значення використання асоціативного методу на уроках у початковій школі.

Здатність швидко структурувати інформацію й знаходити в ній логічні зв'язки є наслідком натренованого мисленнєво-логічного апарату, тренування якого повинно починатися в дитинстві за допомогою широкого спектру завдань.

Асоціативний метод – взаємозв'язок певних понять, явищ, систем понять, де одне поняття породжує інші, подібні, але обов'язково пов'язані між собою. Асоціації створюються за певними ознаками, наприклад: за кольором, властивістю, формою, способом діяльності [1].

Наприклад, на уроках природознавства, вивчаючи пори року, потрібно перевірити знання дітей. Для цього вчитель повинен спочатку вибрати певну пору року, а потім запропонувати учням назвати свої асоціації за певною ознакою. Такою ознакою, на нашу думку, можуть бути: природні умови, тварини, рослини, діяльність людини стосовно природи.

Даний метод значно полегшує роботу вчителя. Адже він дає можливість за короткий час опитати велику кількість учнів, зробити урок цікавим, підвищує інтерес учнів до предмета та навчання в цілому. Своєрідність методу полягає в тому, що кожна дитина може висловити власну думку. Адже кожен учень має власний погляд на одне й те саме поняття. Відповідь дитини не може бути неправильною. Таким чином створюється ситуація успіху, підвищується особистісна мотивація учнів.

Асоціативний метод можна використовувати на багатьох уроках у початковій школі, зокрема на природознавстві, на всіх етапах уроку, окрім організаційних.

Метод асоціацій включає в себе різні прийоми. Найпопулярнішими, на думку науковців, серед них є: прийом довільних асоціацій, прийом "асоціативний куш", "біг асоціацій", асоціативний ряд подібностей та інші.

Прийом довільних асоціацій є адаптованим до навчального процесу [2]. Він дозволяє учням вільно мислити. Використовувати метод дуже зручно при вивченні певної теми, вирішенні проблемного завдання. Кращий результат буде, якщо учнів об'єднати в групи. Після цього ставиться певне завдання з теми. Учні повинні назвати асоціації, які у них виникають. Асоціації потрібно записувати на дошці або аркуші паперу. Наприклад, перед вивченням теми "Дикі тварини" учням пропонують назвати всі асоціації, що виникли: вовк, лисиця, ліс, хутро і т. п.

Прийом "асоціативний куш". Даний метод є універсальним. Його можна використовувати на всіх етапах уроку. Метод сприяє розвитку мислення, уваги та творчості [3]. Використовують його так: учням дають певне поняття, явище, а вони повинні назвати власні асоціації. Спочатку говорять найстійкіші, а потім другорядні асоціації, які записують на дошці у вигляді своєрідного "куща". Наприклад, під час перевірки знань з теми "Сонячна система" виникають такі асоціації: Сонце, зорі, планети, комети, пил, газ і т. п.

Прийом "біг асоціацій". Дає можливість систематизувати наявні знання. Доцільно використовувати на проблемному уроці або на етапі актуалізації опорних знань [4]. Учні об'єднують у групи, після чого подається тема уроку (якщо це проблемний урок), певне поняття. Учні повинні назвати 2–3 слова, які з ним асоціюються. Все записується на аркуші паперу або дошці.

Використання асоціативного ряду подібностей у навчанні сприяє розвитку мислення, пам'яті, збагачує словниковий запас учнів.

Асоціативний ряд – певна сукупність подібних між собою елементів, що мають зв'язок за певними ознаками [1]. Його створюють за певними ознаками: певною дією, кольором, формою, за призначенням, кількістю, якістю та ін. З цього випливає, що асоціативний ряд подібностей – це сукупність понять, де кожне наступне поняття пов'язане з попереднім.

Педагоги виділяють декілька видів асоціацій: за подібністю (багаття – сірник); за близькістю в часі й просторі (квіти – клумба); за протилежними якостями – (великий – маленький); причинно-наслідкові (грим – дощ).

Швидше й яскравіше асоціації виникають у зв'язку з чимось новим, що привернуло увагу в силу ефекту новизни. Крім ефекту новизни, на утворення асоціацій впливає ефект повторення.

Різновидами використання методу є: "асоціативні малюнки", "асоціативні ланцюжки", "асоціативні диктанти", "асоціативні схеми", "асоціативні проекти" тощо.

Для навчання дітей зараз нерідко використовуються асоціативні ігри, коли потрібно розсортувати кілька предметів за певною ознакою або знайти пари за спільною ознакою.

Наприклад, учню називають слово "сонце". Він повинен зробити такий ряд (або подібний до нього): сонце – тепло – літо – річка – канікули [2].

Використовуючи асоціативний ряд подібностей, вчителю не слід нав'язувати своїх асоціацій дітям, а активізувати мисленнєву діяльність учнів послідовно й систематично. Унікальність прийому полягає в тому, що його можна використовувати на будь-якому етапі уроку, з будь-якої теми, не залежно від того, який це предмет.

Наприклад, на уроці української мови, повторюючи тему "Написання власних імен", можна скласти такий асоціативний ряд подібностей: ім'я людини – власне ім'я – Оленка (Петро) – велика літера.

Або на уроках читання в 1 класі, складаючи ряд подібностей, можна розвивати мислення під час вивчення теми "Українські народні казки": народна казка – колобок – лисичка – хитрість.

На етапі актуалізації опорних знань можна використати асоціативний ряд подібностей за певним терміном, явищем, поняттям. Досвідчені педагоги вважають, що найкраще використовувати даний прийом на етапі запам'ятовування нового матеріалу [5].

На нашу думку, вивчаючи тему "Гірські породи" у 3 класі на уроках природознавства, на етапі актуалізації опорних знань можна скласти такий ряд: гірські породи – нафта – хімічний завод – бензин – машини. У 1 класі на етапі вивчення нового матеріалу, розглядаючи тему "Рослини": рослини – кущі – малина – ягоди – варення. У 2 класі можна скласти асоціативний ряд подібностей на етапі закріплення вивченого матеріалу під час вивчення теми "Вплив Сонця на явища природи": негативний вплив: сонце – літо – спека – відсутність дощу – неврожай; позитивний вплив: сонце – осінь – різнокольорове листя – листопад – краса природи.

Важливо враховувати й те, що в 1 класі дітям важко самостійно скласти ряд подібностей. Тому вчителю потрібно чітко ставити завдання, а інколи й допомагати учням його вирішити.

Отже, використовуючи асоціативний ряд подібностей на уроках у початковій школі, вчитель розвиває мислення дітей, сприяє процесу запам'ятовування нового матеріалу, розвиває увагу та уяву, викликає інтерес до предмета.

Література

1. Применение метода ассоциаций в учебном процессе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedsovet.su/publ/205-1-0-5762>. – Назва з екрана.
2. Прийом вільних асоціацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pedsovet.su/metodika/priemy/6052_metod_associacij_na_uroke. – Назва з екрана.
3. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / авт.-упоряд. І. І. Дівакова. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 180 с.
4. Прийом "біг асоціацій" на уроці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pedsovet.su/metodika/priemy/6090_beg_associacij. – Назва з екрана.
5. Прийом "асоціативний ряд" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/393/index-135634.html>. – Назва з екрана.